

Koliko košta pogrešna trgovačka praksa? Mere, penali i reputacioni rizik

Za upravu i CFO najopasnija prečica je da novi režim svedu na rečenicu „kazna je 0,2%”. Zakon zapravo polazi od osnovnog iznosa od 0,1% ili 0,2% ukupnog godišnjeg prihoda ostvarenog u Srbiji, a zatim ga koriguje prema precizno propisanim okolnostima. Uz to postoje procesni i periodični penali, korektivne mere i javna dimenzija postupka.

Zašto CFO i uprava treba da prate ovu temu

Rizik nepoštenih trgovačkih praksi nije ograničen na pravni tim. Osnovni iznos mere vezan je za ukupan godišnji prihod stranke u postupku ostvaren u Republici Srbiji u godini koja prethodi godini pokretanja postupka. To znači da relativno mali procenat može proizvesti materijalan novčani iznos, naročito kod kompanija sa visokim domaćim prihodima.

Finansijski efekat je samo jedan sloj. Komisija može naložiti i privremeni prestanak sporne radnje, a konačnim rešenjem i usklađivanje opštih uslova poslovanja, standardnih ugovora, internih smernica i druge prakse tako da se ista ili slična praksa trajno otkloni u odnosu na sve snabdevače. Za management to znači da exposure treba posmatrati istovremeno kao finansijski, operativni i governance problem.

0,1% i 0,2% su polazna osnova - ne konačna „tarifa”

Član 44 Zakona određuje meru zaštite od nepoštene trgovačke prakse u obliku plaćanja novčanog iznosa. Osnovni iznos je 0,1% ukupnog godišnjeg prihoda za prakse iz člana 7 - odnosno sivu listu - i 0,2% za prakse iz čl. 6 i 8 - crnu listu i komercijalnu odmazdu.

Važna nijansa je da to nije automatski konačan iznos. Zakon izričito propisuje da se osnovni iznos koriguje primenom kriterijuma za umanjenje ili povećanje. Zato komunikacija tipa „maksimalna kazna je 0,2%” ili „povreda košta 0,1%” nije pravno precizna i može dovesti do lošeg internog modeliranja rizika.

Ilustracija, bez predviđanja ishoda konkretnog postupka: ako bi relevantan godišnji prihod u Srbiji iznosio 10 milijardi dinara, 0,1% bi bilo 10 miliona dinara, a 0,2% 20 miliona dinara - pre primene eventualnih zakonskih korekcija. Upravo zato exposure model treba da polazi od prihoda i pravne kvalifikacije prakse, a zatim da mapira činjenice koje mogu uticati na korekciju.

Kada se osnovni iznos može umanjiti

Zakon prepoznaje ponašanja koja mogu smanjiti osnovni iznos. Među njima su rano zaustavljanje prakse, činjenica da ugovorena praksa nije bila primenjena, kraće trajanje i priznanje. Konkretno, osnovni iznos se umanjuje za:

- 20% ako je kupac obustavio praksu pre pokretanja postupka i dostavio valjan dokaz;
- 20% ako kupac nije primenjivao ugovorenu nepoštenu trgovačku praksu;
- 10% ako je praksa obustavljena do donošenja obaveštenja o bitnim činjenicama utvrđenim u postupku;
- 20% ako je praksa primenjivana do tri meseca;
- 10% ako je praksa primenjivana duže od tri, a kraće od 12 meseci;
- 20% ako kupac prizna postojanje nepoštenih trgovačkih praksi.

Ovi procenti nisu argument za „računanje unazad” i tolerisanje rizične prakse. Njihova primena zavisi od činjenica i odluke Komisije. Ali upravljačka poruka jeste važna: brzo otkrivanje, dokumentovano zaustavljanje i kontrolisana reakcija mogu imati neposrednu regulatornu vrednost.

Šta povećava osnovni iznos - i zašto incident response mora biti unapred definisan

Zakon je podjednako jasan u pogledu ponašanja koja povećavaju osnovni iznos. Posebno su rizične situacije u kojima se problem nastavlja ili pogoršava nakon regulatorne intervencije ili tokom samog postupka. Osnovni iznos se povećava za:

- 20% ako kupac nastavi da predlaže, ugovara ili sprovodi praksu nakon izrečene privremene mere;
- 10% ako kupac ne sarađuje tokom uviđaja ili nenajavljenog uviđaja;
- 10% ako kupac prikriva dokaze ili dostavlja neistinite podatke i informacije;
- 20% ako kupac podstiče snabdevača da prihvati nepoštenu trgovačku praksu;
- 20% ako kupac tokom postupka prei odmazdom snabdevaču;
- 20% ako je nepoštena praksa sastavni deo opštih uslova poslovanja ili standardnih ugovora po pristupu;
- 100% ako kupac ponovi istu nepoštenu trgovačku praksu za koju je Komisija već donela konačno rešenje.

Ovo je razlog zbog kojeg incident response nije odvojen od substantive compliance-a. U trenutku kada se pojavi ozbiljan signal, kompanija mora da zna ko ima ovlašćenje da zaustavi praksu, ko čuva dokumentaciju, ko vodi komunikaciju sa Komisijom i ko daje instrukcije commercial timu. Improvizacija tokom postupka može biti skuplja od prvobitnog propusta.

Repeat infringement je poseban board-level signal

Najveće pojedinačno zakonsko uvećanje u članu 44 odnosi se na ponavljanje iste prakse za koju je Komisija već donela konačno rešenje: 100% osnovnog iznosa. To je snažan razlog da se svako konačno rešenje tretira kao signal za sistemsku, a ne lokalnu remediation.

Ako se problem nalazio u standardnoj klauzuli, cenovniku, approval workflow-u ili centralnoj komercijalnoj politici, korektivna mera ne treba da stane na konkretnom snabdevaču koji je bio predmet postupka. Potrebno

je proveriti sve poslovne jedinice i odnose u kojima isti obrazac može da postoji, obezbediti dokaz zatvaranja i testirati da li se stari proces ponovo pojavljuje u praksi.

Procesni penali: 500.000 dinara po danu može brzo postati materijalan iznos

Član 45 predviđa meru procesnog penala od 500.000 dinara za svaki dan ponašanja suprotnog zahtevu ili nalogu iz zaključka Komisije, odnosno nepostupanja po takvom zahtevu ili nalogu. Isti dnevni iznos može se izreći i za ometanje ovlašćenog službenog lica pri uviđaju ili radnji obezbeđenja dokaza.

Član 46 predviđa i periodični penal od 500.000 dinara po danu za nepostupanje ili delimično postupanje po zahtevu za podatke i dokumentaciju u okviru posebne sektorske analize. Zato regulatorni response protocol mora obuhvatiti i operativno praćenje rokova i zahteva, ne samo pravnu argumentaciju o meritumu.

Za mere iz čl. 44-46 rešenjem se određuju rok i način plaćanja, a rok za plaćanje novčanog iznosa ne može biti duži od deset dana. To dodatno povećava potrebu da finance tim bude uključen u scenario planning pre nego što nastane krizna situacija.

Reputaciona i operativna dimenzija može biti dugotrajnija od novčanog iznosa

Zakon predviđa da se zaključak o pokretanju postupka i konačno rešenje objavljuju na internet stranici Komisije, uz izostavljanje zaštićenih podataka. Komisija vodi i evidenciju kupaca za koje je utvrđeno da su nametali nepošteno trgovačke prakse i priprema godišnji izveštaj u ovoj oblasti.

Za kompaniju to znači da enforcement može postati javna governance tema. Posledice mogu uključiti dodatna pitanja dobavljača, partnera, revizora, finansijera i drugih stakeholder-a, kao i potrebu da se javno objašnjavaju korektivne mere. Reputacioni rizik nije moguće kvantifikovati istom formulom kao upravnu meru, ali ga board ne bi trebalo tretirati kao „soft” dodatak finansijskoj analizi.

Operativni trošak takođe može biti značajan: pregled velikog broja ugovora, promena standardnih template-a, zaustavljanje ili redizajn naknade, obuka timova, ponovna konfiguracija approval procesa, forensic pregled komunikacije i kontinuirano izveštavanje o sprovođenju mera. U nekim slučajevima upravo je taj remediation workload veći management problem od samog obračuna osnovnog iznosa.

Sedam ključnih kontrola za upravljanje regulatornim rizikom na nivou uprave

Dobar model korporativnog upravljanja treba da pretvori pravni mehanizam iz člana 44 u merljive kontrole. Za menadžment su posebno korisne sledeće tačke:

- kvantifikovati relevantan godišnji prihod u Srbiji i mapirati prakse na odgovarajući pravni test;
- voditi registar visokorizičnih praksi sa owner-om, statusom i procenom dokaznog traga;
- definisati ko ima ovlašćenje za hitan operational stop;
- uvesti document-preservation i regulatorni response protocol;
- testirati standardne ugovore i stvarni workflow na uzorku transakcija;
- obezbediti da commercial tim zna pravila o odmazdi i postupanju tokom istrage;
- izveštavati upravu o otvorenim gap-ovima, remediation statusu i dokazima zatvaranja.

Najvažnija promena je da se exposure ne posmatra kao jedan procenat, već kao mehanizam: osnovni iznos, korektivni faktori, procesni rizik, operativne mere i reputaciona posledica. Tek kada se svi ti elementi stave na istu mapu, CFO, GC i uprava mogu realno da prioritizuju remediation.

Gecic Law može da pomogne u kvantifikaciji regulatorne izloženosti, scenario analizi i board-level radionici koja povezuje pravne kriterijume sa finansijskim i operativnim kontrolama.

Pravni osnov: Zakon o trgovačkim praksama za određene vrste proizvoda ("Sl. glasnik RS", br. 35/2026), naročito čl. 37 i 41-47.